

מכתב פתוח לדור הבא – ההזדמנויות שבאסונות

דן בן-דוד

הפוליטיקה הישראלית מובילה את ישראל במשך עשרות שנים היישר אל הקרחון. אסון הקורונה מטלטל את המערכת עד היסוד, וכאן טמונה גם ההזדמנות – אולי אחרונה – לשינוי מהותי של העדיפויות הלאומיות.

את הביטוי "Keep 'em barefoot and pregnant" לא המציאו הפוליטיקאים הישראלים, אך הם שיכללו אותו לרמה של אומנות ממש. עם שילוב של ציניות מוגברת לגבי בוחריהם ואהבה עצמית שאינה יודעת גבולות, הם מובילים את ישראל במשך עשרות שנים לאורך תוואי כלכלי-חברתי היישר אל הקרחון. שמותיים אולי משתנים מעשור לעשור, ומיקומם מתפזר על פני כל המפה הפוליטית, אך זהו הדפוס הדומיננטי בפוליטיקה הישראלית שגובר בעקביות על כל הנסיונות של יחידים מזן אחר – היו כאלה, ויש עדיין – לתקן את כיוון הספינה לפני שיהיה מאוחר מדי. אמנם הנגיף הנוכחי הוא רק קדימון למפצים חברתיים עתידיים בארץ, אך באסון הקורונה גם טמונה הזדמנות לתפנית בסדר היום הישראלי, לפני שיהיה מאוחר מדי.

בציבור החרדי יש רבים שמבינים – מאוחר מדי, כשהם כבר בוגרים – את הצורך בהשכלה. אך הגידול המשמעותי במספר המתחילים במסלול האקדמי מתנפץ אל קיר המציאות כשמרבית הנשים (53%) והגברים (76%) נאלצים לנשור בדרך (לפי מבקר המדינה) בגלל החינוך המחפיר שקיבלו כילדים. כשמנהיגיהם מונעים מהם לימודי ליבה (מניעה שאסורה בחוק בכל מדינה מערבית מלבד ישראל), מה הפלא ששיעור האקדמאים בקרבם הינו חצי מהשיעור בקרב חרדים אמריקאים? כשמנהיגיהם מונעים מהם גישה לעולם הלא חרדי המופקד על בריאותם, בטחונם והשכלתם הגבוהה, מה הפלא שכל כך הרבה אנשים טובים נופלים בפח מבלי להבין מי אחראי לכך ששומרים אותם בחושך, חשופים לחלוטין לכל מגפה בריאותית, או משבר כלכלי או בטחוני? ואם אין בכך די, אותה ההנהגה חרדית מקפידה שישארו חסרי אונים וחוסמת נתיבי הימלטות על ידי לחצים חברתיים לא אנושיים הניזונים מכספי ציבור אדירים שמופנים (בהסכמים קואליציוניים) לשמירה על מצב הקיים.

הציבור הערבי בישראל משווע לבתי ספר טובים יותר, לפתרונות לבעיות האלימות ברחובות ובתוך הבתים, לפתרונות דיור ולפתרונות בתחומים רבים נוספים. אך הנהגתו אינה בוחרת בשילובם בחברה הישראלית. היא אינה מתמקדת ברפורמות מהותיות במערכת החינוך הקשורות לתוכן, הכשרת מורים וניהול שיספקו הזדמנות לעתיד מדהים לדורות הבאים, או ברפורמות מערכתיות בתשתיות התחברותיות, הבטחוניות והבריאותיות. במקום זאת, בוחרת המנהיגות הערבית שלא להוקיע את המפגשים שבתוכה המונעים כל התחברות אמיתית עם הרוב היהודי בישראל. הם מעדיפים התחברות עם ההנהגות החרדיות להגברת שפיכת כספי תמיכות כחלופה לטיפול שורש, מאפשרים את הקיים, וחופרים בור שיהיה יותר ויותר קשה לצאת ממנו.

הציבור היהודי הדתי והמסורתי בישראל מחפש בנרות דרך לשמור על אורחות חייו המשלבים דת עם פעילות אקטיבית בחברה מודרנית. אך הוא נחטף על ידי מנהיגים המסיתים אותו לגזענות כאשר הם מטיפים שהשתלטות על אדמות (ושליטה על מי שחי בהם) עדיפה על עקרונות יסוד של דמוקרטיה. הם מסתנוורים מהכסף הרב הנשפך על בתי הספר שלהם כדי לשמר את קשריהם לדת בזמן שמאפשרים לרמת הידע של ילדיהם בתחומי היסוד, הקובעת את ההזדמנויות שיהיו להם כבוגרים, ליפול הרבה מתחת למערכת הממלכתית – שלא לדבר על מתחת לרוב הגדול של המדינות המפותחות – במבחן הפיזה האחרון. לכן, אין זה מפתיע ששליש מהמסורתיים ומחצית מהדתיים מחליטים לעזוב את אורח החיים שבו גדלו (לפי הלמ"ס). אין זה מקרי שמנהיגיהם מטיפים לשיעורי ילודה כל כך גבוהים (4.0 ילדים במשפחה דתית ו-7.1 במשפחה חרדית, לעומת 2.2 במשפחה חילונית), שיבטיחו להם ציבור בוחרים לנצח.

בניגוד להנהגות של שלוש הקבוצות הקודמות, המלכדות את בוחריהן סביב הפחדה והפרדה משאר חלקי החברה בישראל, מנהיגי הציבור החילוני מתמחים בהפחדה, פיצול ושיסוי של חילונים נגד חילונים. לצדם תקשורת שמרביתה רדודה ושטחית – אם לא מגויסת – העוסקת בכל דבר דמגוגי וקיצוני שניתן להעלות על הדפוס והמסך. המנהיגים החילונים נלחמים אלה באלה בעזרת הזרמת כספי ציבור

יקרים ונדירים בתמורה לתמיכה פוליטית ממנהיגי הקבוצות האחרות, המאפשרות לאותם מנהיגים להישאר בראש הזרמים שלהם.

מנהיגי שמאל, מרכז וימין חילוני עושים עסקאות עם השטן כדי לזכות בכח ושררה. שפיכת כספים מתמשכת על שותפים קואליציוניים לחיזוק מעמדם האישי באה על חשבון תשתיות תחבורה שהוזנחו במשך עשורים. תשתיות תחבורה רעועות חונקות את פריון העבודה שקובע את שכרנו, מקפיץ את מחירי הסחורות, ומגביר את הפערים בין הפריפריות למרכז. חמור מכך, אותם מנהיגים גורמים לכמחצית מילדי ישראל לקבל חינוך ברמה של עולם שלישי – ילדים השייכים לחלקי האוכלוסיה הגדלים הכי מהר. התוצאה תהיה החרבת יכולתה של ישראל לשמור על משק עולם ראשון, שהוא תנאי הכרחי למערכות בריאות ובטחון של העולם הראשון. זה כבר הופך לעניין קיומי של ממש. זריקת עוד כסף על משרד החינוך, שתקציבו כבר עבר את זה של משרד הבטחון, אינו תחליף לרפורמה מבנית המתמקדת בטיפול בבעיות השורש.

ההזנחה המתמשכת של מערכת הבריאות היא רק חלק מקצה הקרחון. המנהיגים שתרמו רבות לפגיעה במערכת נשארים במקומם, ויש להם אפילו החוצפה להתהדר מדי ערב בנאומים על התמודדותם עם הקשיים – שחלקם הגדול הוא פרי מעשיהם. המחסור במיטות, בציוד ובאנשי צוות בבתי החולים לא החל עם המגיפה, והתוצאה אינה רק תנאי אשפוז מחפירים שהובילו ללא מעט אלימות כלפי אנשי הצוות בימים רגילים. שיעור התמותה ממחלות זיהומיות הכפיל עצמו בשני העשורים באחרונים, מה שהקפיץ את ישראל הרבה מעבר לכל מדינה מערבית אחרת. שיעור הישראלים המתים ממחלות זיהומיות – עוד בטרם פרוץ משבר הקורונה – היה 73% יותר (!) מהמדינה במקום השני, יוון, או פי 12 עד פי 15 ממספר ההרוגים מדי שנה בארץ מתאונות דרכים (לפי מבקר המדינה).

אם ישראל חפצת חיים, היא חייבת לנצל את המשבר הנוכחי לבדק בית פוליטי מרחיק לכת. לא פחות משליש מחברי הכנסת, תאבי הכח והשררה, דורשים להיות שרים בממשלה המפצלת משרדים וסמכויות כדי לרצותם. בכך, הם מבזבזים כספים כאילו אין משבר כלכלי – במקום לאחד ולייעל את טיפולי השורש המתחייבים. כל זכר לבושה נעלם מזמן, וגם אין מי שדורש שיתביישו.

על כל מגזר לקחת צעד לאחור ולהפנים את התמונה הגדולה: לראות מי הם מנהיגיו ולאן הם מובלים – ולהתחיל לחוץ שיתמקדו בטובת הכלל במקום בטובת הסקטור והאינטרסים האישיים של עצמם. כולנו באותה ספינה, ששטה במסלול ישיר אל הקרחון. קוראים לה הטיטניק.

צעירי ישראל, טלו קורה מבין עיניכם וראו איזה עתיד מנהיגי המדינה מכינים לכם (מי שטרם קלט מוזמן לראות את שלל הממצאים [באתר של מוסד שורש](#)). כשהנגיף יחלוף, צאו לרחובות במקום לעלות על מטוסים. נצלו את הזמן הזה להתארגן ולהתגייס ליום שאחרי המגיפה. הראו למנהיגים שהמחאה הגדולה של 2011, שעסקה בקצה הקרחון בלבד, היתה רק קדימון למהומת האלוהים שעליכם לחולל על עצם הקרחון עצמו – עתידה הלא-מובטח של מדינת ישראל.

פרופ' בן-דוד הוא כלכלן בחוג למדיניות ציבורית באוניברסיטת תל אביב ועומד בראש מוסד שורש למחקר כלכלי-חברתי.